

Dolejší, Kateřina; Mlčák, Leoš

Poznámky k malířské výzdobě šebetovské rezidence v albu hradiského konventuála Dionýsa Strausse

In: *Orbis artium : k jubileu Lubomíra Slavíčka*. Kroupa, Jiří (editor); Šeferisová Loudová, Michaela (editor); Konečný, Lubomír (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 507-[520]

ISBN 9788021049727

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123976>

Access Date: 26. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

POZNÁMKY K MALÍŘSKÉ VÝZDOBĚ ŠEBETOVSKÉ REZIDENCE V ALBU HRADISKÉHO KONVENTUÁLA DIONÝSA STRAUSSE

KATEŘINA DOLEJŠÍ – LEOŠ MLČÁK

K publikovaným informacím o barokních malbách na zámku v Šebetově připojujeme edici archivního pramene, který rozbor ikonografie zdejší malířské výzdoby doplňuje také o náměty nedochovaných fresek. Jejich popis s komentářem, a ve čtyřech případech i s převzatým kresebným návrhem, je součástí unikátního archivního pramene z arcibiskupských sbírek, uloženého na zámku v Kroměříži. Rukopisný text poznámek je vepsán do alba, jež obsahuje vevázané a vlepené kresby a grafiky, zčásti zaměřené na proslulého barokního malíře Carla Marattu a doplněné souborem prací řady dalších významných italských umělců [obr. 1].¹ O malíři Marattovi, jehož byl Strauss zřejmě obdivovatelem, tento hradiský konventuál při svém studijním pobytu v Římě dokonce uvažoval s tím, že by mu mohla kanonie zadat zhotovení obrazu *Anděla Strážce* na Svatém Kopečku.²

Album formátu 200 x 315 mm v lepenkové vazbě, které bylo postupně doplňováno, je klasickým souborem kresebných a grafických prací, shromážděných především ze studijních důvodů. Na hřbetu mramorované lepenkové vazby je označeno *Marata / Icones / Notis N 5*. V olomouckém prostředí tomuto souboru předcházela obdobně koncipovaná alba olomouckého malíře Antonína Lublinského. Kroměřížské album lze připsat Lublinského následovníkovi Dionýsu Straussovi, působí-

címu v premonstrátské kanonii na Hradisku u Olomouce.³ Podobně jako jeho předchůdce a velký vzor vynikal také tento konventuál mimořádným zájmem o ikonografii. Straussovu vlastnictví alba napovídá vedle výběru použitých předloh, získaných z velké části při jeho italském školení, obsah rukopisných poznámek i několik mu připsaných kresebných skic krajin z okolí Šebetova, o nichž se zmiňuje deník hradiské kanonie z roku 1701 [obr. 2]. Ze Straussových dopisů, které malíř z Itálie zasílal opatovi, je znám průběh jeho uměleckého školení i vytrvalé úsilí při získávání italských výtvarných děl, finančně mu z jeho stipendia dostupných. Dalšími indiciemi pro Straussovo autorství textu je výběr latinského jazyka, užití italizmů a podrobný popis a rozbor navrhované ikonografie ať už existujících, nebo teprve proponovaných nástěnných maleb v rezidencích hradiské kanonie v Šebetově, Konici a Vřesovicích.

K sestavení ikonografického konceptu šebetovských maleb Strauss využil také minimálně pět cizích figurálních kresebných skic v oválných rámech, které nahoře i dole doplnil svými přípisky. Kresby neznámého autora jsou ovlivněny Carlem Marattou, jeho virtuózního kresebného projevu ale nedosahují. Představují Jonáše vyvrženého z břicha velryby,⁴ Josefa Egyptského hostičího bratry⁵ [obr. 3], proroka Eliáše přivádějící-

Obr. 1: Carlo Maratta, *Klanění pastýřů a Sen sv. Josefa, čárkové lepty, 135 x 192 mm a 140 x 188 mm, sbírka Arcidiecézního muzea v Kroměříži, inv. č. 13029, sign. B 240. Foto: Leoš Mlčák.*

Obr. 2: Dionýs Strauss, *Krajina v okolí Šebetova, kresba tuší, 173 x 190 mm, sbírka Arcidiecézního muzea v Kroměříži, inv. č. 13029, sign. B 240. Foto: Leoš Mlčák.*

ho vdově syna, kterého vzkřísil z mrtvých⁶ a Hostinu Estěřinu⁷. Vkomponovány jsou do oválných rámců a první dvě jsou šedě lavírovány. Pátá skica Abraháma se třemi hosty byla z alba ve 20. století vyjmuta. Objevila se roku 1979 v olomouckém obchodě se starožitnostmi, odkud byla zakoupena do olomouckého Muzea umění.⁸ Obsahově kresby náleží k rukopisu konceptu pro výmalbu první ložnice určené urozeným hostům v šebetovské rezidenci. Vyobrazení nahoře i dole doplňují přípisky. Horní se doslovně shodují s příslušnou pasáží textu ikonografického návrhu. Obsahují stručný popis námětu s odkazem na biblické líčení daného příběhu a znění nápisu, který měl realizovanou malbu doprovodit. Rozsáhlejší poznámky v dolní části folia představují výpisky z Bible, vztahující se úzce k proponované scéně.

Většina textů v albu je věnována konceptům maleb, pouze malá část připomíná výjevy již provedené. Z realizovaných fresek je zmiňována jen výzdoba šebetovské poutní kaple sv. Anny. Kapli dal na místě letohrádku postavit roku 1711 opat Bernard Wancke. V roce 1842 ji majitel panství Mořic hrabě Strachwitz dal přestavět na novogotický kostelík.⁹ Malbu v kupoli původní kaple zhotovil podle návrhu Dionýsa Strausse olomoucký malíř Josef František Weiskopf. Žádné jeho dílo sice zatím neznáme, z archivních pramenů ale můžeme potvrdit, že se věnoval také freskám.¹⁰ Je možné, že Weiskopf, roku 1704 prohlášený olomouckým cechovním mistrem, je totožný s malířem Josefem Františkem, který v roce 1706 maloval v hradiském patronátním kostele v Konici.¹¹ Fresky v kapli sv. Anny při přestavbě bohužel zanikly, a v Šebetově se tak dochovaly pouze nástropní malby v Slavnostním sále, o nichž předpokládáme, že vznikly ještě za opata Norberta Želeckého.¹² Výmalbě předcházela štuková výzdoba, na kterou opat uzavřel 20. září 1694 smlouvu s Baldasarem Fontanou, po mnoho let pracujícím pro hradiskou kanonii.¹³

Obr. 3: Následovník Carla Maratty, Josef Egyptský hostí bratry, lavírovaná perokresba, 200 x 315 mm, sbírka Arcidiecézního muzea v Kroměříži, inv. č. 13029, sign. B 240. Foto: Leoš Mlčák.

K novému důležitému zjištění týkajícímu se dochovaných maleb v Slavnostním sále dospěl Milan Togner, který za jejich autora označil, na základě komparace, malíře Bernarda Bonaventuru Velehradského. Ten je autorem monumentálních, z části signovaných maleb ve farním kostele v Tištině na Prostějovsku.¹⁴ Velehradský se narodil kolem poloviny 17. století v Kroměříži, snad v roce 1654 nebo 1659. Patrně byl žákem Jana Reitsamera, malíře působícího v biskupských službách. Absolvoval studijní pobyt v Itá-

lii a osm let byl zaměstnán u hraběte Maximiliána ze Žerotína. Zemřel 22. června 1729 v Olomouci.¹⁵

Kromě sbírky grafik a kreseb album obsahuje německé a latinské rukopisné poznámky, mezi nimi i výpisky z publikovaného díla jezuita Athanasia Kirchera (1601–1680). Vznikly postupně během rozdílného časového období. Začínají krátkou německou pasáží, už na druhém foliu ale autor pokračuje latinsky. Pod titulem *Annotata Historica* stručně pojednává o římském císaři Konstantinu Velikém. Připomíná zejména okolnosti proslavené bitvy na Milvijském mostě. Následuje nadpis *Symbola Caesarum*, s dvoustránkovým výčtem římských císařů a jejich devíz, počínaje obnovitelem slávy římského impéria na Západě Karlem Velikým a konče aktuálně panujícím císařem Karlem VI. Počátkem vlády tohoto císaře, který nastoupil na trůn roku 1711, je vymezen *terminus post quem* vzniku zápisků, *terminus ante quem* je rok Straussova úmrtí 1720.

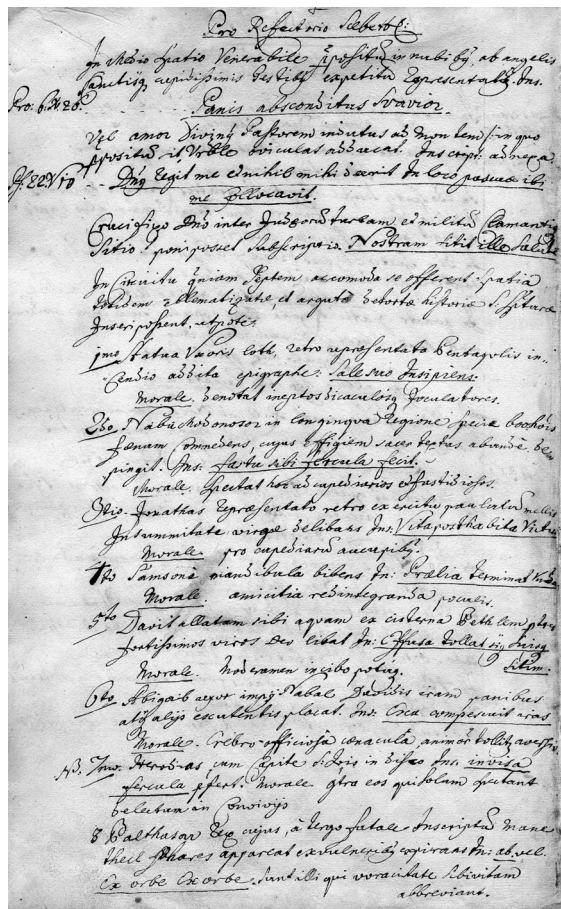
Další tři listy věnuje autor citacím členěným do kapitol označených římskými číslicemi. Pojednávají o egyptských hieroglyfech, dobově oblíbené tematice učenců, a jsou proloženy drobnými kresbičkami pylonů. Dokončený pylon je překreslen z obrazové přílohy knihy *Obelisci Aegyptiaci* Athanasia Kirchera, vydané v Římě roku 1666, text je převzat z téhož pramene.¹⁶ Na foliu nadepsaném *Hieroglyphium IV.* se však malíř nečekaně rozhodl pokračovat zcela odlišným textem. Necelých pět dalších listů je věnováno malířské výzdobě rezidence hradiských konventuálů v Šebetově na Blanensku.

Následující edicí a překladem Straussova popisu maleb se vracíme k naší publikované stati o ikonografii dochovaných fresek v šebetovském Slavnostním sále a doplňujeme ji o zjištění, která se vztahují k námětům výzdoby, zaniklé při následných úpravách zámku. Původně jsme předpokládali, že malby v Slavnostním sále byly dokončeny už v ro-

ce 1695. Pokud ale obtojí navržené připsání malíři Velehradskému, je zřejmé, že fresky by musely vzniknout později, a to až po návratu malíře z Itálie. Před studijním pobytem se Velehradský na žádosti o biskupovo doporučení totiž podepsal jen jako malířský pomocník. Tomu by ale opat jen stěží mohl svěřit tak významnou zakázku v šebetovské letní rezidenci, určenou k reprezentaci před váženými hosty. Ve výtvarném projevu dochovaných fresek se navíc výrazně projevují již plně absorbované italské vlivy, zřetelné také ve Velehradského signovaných malbách v Tišíně.

Podle Straussova *concepta* existovala v době vzniku poznámek věnovaných konceptům maleb v Šebetově jen freska v kapli sv. Anny, obvykle kladená do roku 1711. Její popis zařadil autor až na závěr svých záznamů, týkajících se celého ikonografického programu malířské výzdoby společensky exponovaných prostor rezidence. Nevíme zcela spolehlivě, zda šlo u všech fresek jen o koncepty, nebo zda alespoň část z nich nemohla být už realizována. K zaznamenání konceptů je užito různého inkoustu, drobné odchylky se vyskytují v rukopisu i samotném textu. Závěrečná část textu o programu výzdoby rezidence je kromě toho stručnější a omezuje se v podstatě pouze na zachycení základního námětu malby a příslušných nápisů. V posledním odstavci, týkajícím se realizovaných maleb v kapli, už dokonce na patřičných místech texty nelogicky (po slově nápis) chybí. Provedené fresky malíř jistě velmi dobře znal, a neměl proto důvod podrobněji si všimát jejich detailů. Začátek celého textu o Šebetově je přímo nadepsán *Conceptus Emblematici ad Cubiculum hospituum honoratiorum Schebetovii* a v jeho počátečních partiích se na několika místech objevuje užití kondicionálu a také variantní návrhy pro výzdobu určité plochy. Od místa s menší jídelnou je však už v dalším líčení nenacházíme.¹⁷

Dionýs Strauss ve svých návrzích malířské výzdoby jednotlivých místností šebetovské

Obr. 4: Dionýs Strauss, *Koncept výzdoby pro šebetovský refektář*, autograf, 200 x 315 mm, sbírka Arcidiecézního muzea v Kroměříži, inv. č. 13029, sign. B 240. Foto: Leoš Mlčák.

rezidence důsledně respektoval a akcentoval jejich funkci. Figurální scény měly být vkomponovány do již existující štukové výzdoby. Stropy pokojů byly plastickými ornamenty rozčleněny na centrální a boční zrcadla. Jednotlivým tématem návrhu k výmalbě dvou hostinských pokojů, sloužících k ubytování urozených návštěv, se měla stát idea velkorysé pohostinnosti zdejších premonstrátů. V prvním hostinském pokoji, okolo centrálního příběhu o nezištné Abrahámově úslužnosti, navrhl Strauss do čtyř bočních zrcadel další biblické příběhy, aludující příkladné

chování hostitele či hosta. Prostřední zrcadlo druhé ložnice pak měl zdobit opět výjev z Bible. Strauss zvolil scénu, jak Rút z Bóa-zova pole přináší klasy pro svou tchýni Noemi. Čtyři boční zrcadla však v tomto případě vyhradil pro alegorie o pohostinnosti a péči, které trefně vybral z ptačí říše.

Vysoce sofistikovaná měla být výmalba zdejšího refektáře [obr. 4]. Pozoruhodný je především ikonografický koncept výzdoby, kterou Strauss rozehrál okolo konvenčně zvoleného ústředního motivu. Emblematické výjevy v bočních štukových rámech představovaly svého druhu zrcadlo mravného a kultivovaného stolování, na něž se v monastických komunitách tradičně kladl velký důraz. Místnost určenou pro úřední jednání správce, inspektora, šebetovského dominia navrhl vyzdobit výmalbou, která měla symbolicky prezentovat, jak uvážlivou a starostlivou péčí získávají hradišští premonstráti po celý rok výnosy ze svého panství. Personifikaci Uvážlivosti měly doplnit alegorie čtyř ročních období a emblémy s metaforickými obrazy ze zvířecí říše, zasazené do štukových zrcadel po obvodu klenby. Z další výzdoby Strauss koncipuje výjev v menší jídelně, kde měl být strop vyzdoben freskou s frekventovaným tématem Ježíše stolujícího u Farizejů. Podrobněji se věnuje výmalbě Slavnostního sálu. K hlavnímu motivu hostiny Božské Moudrosti připojuje alegorii o nactiutrhači, patrně inspirovanou aktuálním děním v kanonii. Jako dokončenou prezentuje výzdobu dnes zaniklé kaple sv. Anny. Odtajňuje i jméno malíře, který její kopuli vyzdobil alegorickými výjevy, oslavujícími pozdní mateřství sv. Anny a evokujícími zároveň i její podivuhodné dítě Pannu Marii. Jak Strauss skromně podotýká, fresku provedl malíř podle jeho návrhu. Vzhledem k tomu, že barokních, nadto realizovaných ikonografických konceptů se mnoho nezachovalo, pokládáme za užitečné prezentovat jeho autentickou podobu edicí a českým překladem.

EDITIO:

Concept(us) Emblematici ad Cubiculu(m) hospitu(um) / honoratiorum Schebetovii¹⁸ / *Hospes eram etc.(etera) // [Secundum] Matth.(e-um) [Capitulum] 25 V(ersus) 35.*¹⁹ / In medio Spatio Abraham tres angelos hospitio excipiens. Inscip:(tio) / Divorum Dives et hospes. / *Non estis hospi,,tes. Ephes:(ios) 2 / V(ersus) 19.*²⁰ In Spatio laterali Jonas de Ventre ceti emergens; Ins:(criptio) / Hospitium Sine penso. / In 2[secun]do Spatio Joseph Aegyptiac(us) fratres Convivio honorans / *Sicut non [recognitus] basilico Benjamin Juniori o(mn)iu(m) largi(us) quam aliis dapes / porrigit. Ins:(criptio): Maiora Minori. / In 3[ter]tio Spatio Elisaeus Viduae filiu(m) p(er) Se vitae restitutu(m) pro / hospitio Sibi indult(um) adducit. Inscriptio. / Lethum aufert pro munere lecti. / In quarto Spatio Regina Ester populu(m) Suu(m) ipsa quidem / una exul liberata Morte. Inscriptio. / Populo hoc p(ro)fuit hospes. /*

In altero hospitu(um) Receptaculo.

In Medio Spatio ponat(ur) Ruth ad Nöemi domu(m) colectaneas / ex agro Spicas defferens quam Nöemi Consolat(ur). Ins:(criptio) / *Ruth 3. V(ersus) 1*²¹ Overam tibi Requiem et p(ro)videbo, ut bene Sit tibi. / In laterali(b(us) Spatiis 1[pri]mo Ciconia volans in dorso gerit fere / deplumem parentem, illi(que) escam <vi:(delicet) ranam> rostro porrigit; / Ins:(criptio) Gratis Grata. / In 2[secun]do. Nidus ciconiae, in quo et passeress innoxia nidulant(ur) / Ins:(criptio) Non claudit(ur) ulli. / In 3[ter]tio Columbariu(m) ad q(uo)d varii Coloris p(er)volant et evolant / Columbae, Sub quo q(uo)q(ue) nidos habeant hyrundines et passeress in / tecto. Ins:(criptio) Habitat(ur) in Unu(m). / In 4[quar]to Gallina pullos sub alis fovet Inscriptio. Alis alit. / vel Gallina phasianos et anates ovis excludit. Inscriptio / Non sua Saepe fovet. vel alia Ins.(criptio) Curat aliena frequens. //

Pro Refectorio Sc(h)ebetovii
 In Medio Spatio Venerabile p(rae)positu(s)
 in nubib(us), ab angelis / Sanctisq(ue) cu-
 pidissimis gestib(us) expetit(us) Represen-
 tat(us). Ins.(criptio) / [Liber] Pro:(verbiorum)
 C:(apitulum) 2 V(ersus) 26 ²² Panis abscondi-
 tus Suavior. / Vel amor divin(us) Pastorem
 inductus ad Montem < in quo / p(rae)posi-
 tit(us) sit V(ene)r(a)b(i)le [>] oviculas addu-
 cat. Inscriptio: adnexa / Ps:(almus) 22. V(er-
 sus) 10 D(omi)n(us) regit me et nihil mihi
 deerit. In loco pascuae ibi / me collocavit.²³
 / Crucifixo D(omi)no inter Judaeoru(m) tur-
 bam et militu(m) Clamanti(um) / Sitio poni
 posset Subscriptio. Nostram sitit ille Salutem
 / In Circuitu q(uo)niam Septem accomoda
 se offerent Spatia / totidem e(m)blemati-
 zatae et argute detortae historico S:(acrae)
 S(cri)pturae / Inseri possent utpote: / 1[pri]-
 mo Statua Uxor is loth, retro repraesenta-
 ta Pentapolis in,,/,,cendio addita epigraphe:
Sale suo Insipiens. / Morale. denotat ine-
 ptos dicaculosq(ue) Ioculatores. / 2[secun]-
 do Nabuchodonosor in longinqua Regione
 specie booho(min)is / faenum Commedens,
 cuius effigiem sacer textus abunde de,,/
 ,,pingit. Ins:(criptio) fastu sibi fercula fecit.
 / Morale Spectat hoc ad cupediarios et fas-
 tidiosos. / 3[ter]tio Jonathas Repraesentato
 retro exercitu paululum mellis / In summi-
 tate virgae delibans Ins:(criptio) Vita postha-
 bita Victu / Morale pro cupediariu(m) aucu-
 pib(us). / 4[quar]to Samsone mandibulae
 bibens In:(scriptio) Praelia terminat Unda.
 / Morale. amicitia redintegranda poculis. /
 5[quin]to Davit allatam sibi aquam ex cister-
 na Bethlem p(er) tres / fortissimos viros Deo
 libat In:(scriptio) Effusae tollat iiq(ue) suis-
 q(ue) / Sitim / Morale. Moderamen in cibo
 potuq(ue). / 6[sex]to Abigail uxor impii Na-
 bal Davidis iram panib(us) / atq(ue) aliis es-
 culentis placat. Ins:(criptio) Esca compescuit
 iras / Morale Crebro officiosa coenacula ani-
 mor(um) tollit(ur) aversio. / N(ota) B(ene):
 7[septi]mo Herodias, cum Capite S:(ancti)

Jo(ann)is in disco Ins.(criptio) Invisa / fercu-
 la p(rae)fert. Morale. Contra eos qui Solum
 spectant / delectum in Conviviis / 8 [octavo]
 Balthasar Rex cuius a tergo fatale Inscrip-
 tu(m) Mane/thecl Phares ²⁴ appareat ex vul-
 nerib(us) exspirans In:(scriptio) ab. vel. Ex
 orbe Ex orbe. / Sunt illi qui voracitate sibi vi-
 tam / abbreviant. //

In Inspectoratu ibide(m) /

Intelligentia Angelica specie, laciniis ves-
 te(que) splendida alis / versicolorib(us) adorna-
 ta; Zodiacum gyrat, in quo a Sole radiantis, /
 ,,simo inter virginem <quae Sacromontanam
 nostram scitissime / adumbret> et leonem
 existente, quatuor partiu(m) anni fruct(us)
 / Irradian(tur). Partes anni puerorum Spe-
 cie circa intelligentia / versent(es). Ver exhi-
 beat fasciculu(m) floru(m). estas spicaru(m).
autum(nus) / racemor(um). Hyems foliis
 quidem vacuum fruticem, nihilominu(s) /
 baccis frigoris patientib(us) repres(e)n(ta-
 tam); In pede Imagi(n)is videat(ur) / terrae
 Semisphaericem variis ambagib(us) metal-
 la petor(um) perfossa(m) / Super Solem pon-
 nat(us) Inscriptio. Cuncta videndo facit. /
 S(u)p(er) terram vero In:(scriptio) Atq(ue)
 inspicit intima terrae. / In aliis spatiis Ge-
 ni(us) q(ui) indigitat Struthionem ora sua
 Solici,,/,,te intuentem <Creditur ille oculis
 Suis partu(m) excludere, et ani,,/,,mare> In-
 s:(criptio) Inspiciendo parit. Ali(us) Geni(us)
 monstrat aquilam ad Conspectum Solis evo-
 lante(m) / Ins(criptio) Non Inspicit lumina
 Parva. / Terti(us) Geni(us) monstrat Palla(m)
 q(uae) Sculpendo terram advocat / ad es-
 cam Gallinas. In:(scriptio) Providet Ille Suis.
 / Quart(us) Geni(us) Canem monstrat gregi
 Excubantem Inscriptio: (tio) / Prospicit iste Gre-
 gi / Quod etiam Grai avium Sapientissimae,,
 et vigilantissimae,, Convenit; / Per microscopi-
 u(m) aspiciens pusio Pascentes hinnulos
 cum / Epigraphe. Inspectio grandia reddit.
 manifestu(m) facit / p(ro)verbiu(m): oculus
 D(omi)ni Saginat equ(um). /

In Minori Triclinio oder tafflstuben /

Christ(us) D(o)m(in)us Aput Phariseos Prandens Inscriptio / Delitiae Meae e(ss)e cum filiis homin(um)²⁵ / Subscriptio. / Optimam partem elegit [Secundum] Luc:(am) C:(apitulum) 10. V:(ersus) 42–3²⁶ /

In Sala Maiori

In Superiori Spatio detractio prostrata, Amicitia Scuto et / gladio tuet(ur) Amicum, et gladio detractorem prosternit / duo pusiones cum fasciculo sagittaru(m) ligatar(um) unu(s) / Solvens nodum Gordiu(m) Ins:(criptio) Non ali(us) dissolvit at hostis / Suprasc:(riptio) Amic(us) fidelis protectio fortis Eccl.(esiasticus) Cap.(itulum) 6. V:(ersus) 34²⁷ / Subsc(riptio): abominatio hom(inis) detractor [Liber] Prov:(erbiorum) 24. V:(ersus) 4.²⁸ // Medio Spatio Salomon assidens, Mensae Divinae Sapi(enti)ae / vinu(m) infundit, Reliqui Sapi(ent)es, ut Diogenes in vasi / Aristoteles, Pithagoras, Cleanthes. etc.(eteri) quibus pusio porri/git partem panis. Cleanthes cum osse cui Ins:(criptio) quidquid(que) / Pithagoras cum Scheda cui In:(scriptio) 1. 2. 3. / Inscriptio vero Superior: / In Amicitia eius delectatio Bona.²⁹ / Inferi(us) spati(um) continet Davidem et Jonatham se / Invicem osculantes quib(us) pusio armiger Jonathae / assidet cum trib(us) sagittis. Suprasc:(riptio) / Anima Jonathae Conglutinata e(st) Animae David³⁰ / Subsc(riptio) / Amic(us) fidelis Medicamentu(m) vitae. / et immortalitatis³¹ / Circa circu(m) quatuor tempora, ut aureu(m), argenteu(m), aereu(m), ferreu(m).³² primi Ins:(criptio) Risus et delitiae / secundi In:(scriptio) omnia erant o(m)nis / tertii In:(scriptio) Coepit Urbanitas. / quarti In:(scriptio) Nulla Securitas. / In Sacello Schebetoviensi S:(anctae) M:(atris) Annae Cupula depicta / a Jos:(epho) Veiskop cujii Concept(us) sunt Ex D:(omino) Dy(onisio) Straus. / In Medio A(e)tern(us) D(omi)n(us) in cuspide Palmae Super nubes comparens / Palma supra altare cui(us) Inscriptio, In Senio

dulcissima gignit. penes palmam duo pusiones. Ex parte Evangelii pusio cistulam pretiosissimis unionib(us) / et Margaritis completam habens. Ins:(criptio) Decor o(mn)is in uno Ex parte Epistolae pusio habens concham cum unio Inscriptio) Me Matrem Part(us) honorat. / ex hac ipsa parte Inferi(us) pusio, ex altera pusio Zona aurea lapidib(us) ornata Stipatus Ins:(criptio) // Supra Introit(um) pusiones 2[du]o vitem germinante(m) tenentes In:(scriptio) / tandem Infra palma(m) Angeli duo tres annulos mire Inter Se coherentes, tenentes: Ins:(criptio) In amicitia Illius delectatio bona [Liber] Sapi(enti)ae 8[octa]va C:(apitulum) [versus 18].³³

PŘEKLAD:

Návrh výzdoby ložnice pro urozené hosty v Šebetově.³⁴

*Byl jsem na cestách atd. Evangelium podle Matouše, kapitola 25. verš 35.*³⁵ V prostředním zrcadle bude Abrahám, jak pohostinně vítá tři anděly. Nápis: Hostitel nebešťanů a boháč.³⁶ *Nejste cizinci. Efezským: kapitola 2. verš 19.*³⁷ V bočním zrcadle bude Jonáš vyvržený z břicha velryby.³⁸ Nápis: Nezištná pohostinnost. Ve druhém [bočním] zrcadle bude Josef Egyptský, *jenž se ještě nedal poznat*, jak v síni, na hostině pořádané k uctění bratrů, podává nejmladšímu ze všech, Benjamínovi, jídlo štědřeji než ostatním. Nápis: Menšímu víc.³⁹ Ve třetím zrcadle Eliáš, jak přivádí vdově syna, kterého za poskytnuté pohostinství vzkřísil z mrtvých. Nápis: Zahání smrt za poskytnuté lože.⁴⁰ Ve čtvrtém zrcadle královna Ester, jak ve vyhnanství zcela sama zachránila svůj lid před záhubou. Nápis: Host pomohl tomuto lidu.⁴¹

Ve druhém hostinském pokoji.

V prostředním zrcadle ať je vyobrazena Rút, jak přináší do Noemina domu klasy sebrané na poli, aby ji potěšila. Nápis *Rút [kapitola] 3. verš 1.*⁴² Najdu ti místo k odpočinku a postarám

Obr. 5: Jan Černocho, *Hostina Belizarova*, olej na plátně, 125 x 169 cm, sbírka Arcidiecézního muzea v Kroměříži, inv. č. KE 2963, O 401. Foto: Leoš Mlčák.

se, aby ti bylo příjemně. V bočních zrcadlech bude, v prvním: Letící čáp, jak na zádech nese zpola opelichaného rodiče, kterému zobákem podává potravu (nejspíš žábu). Nápis: Vzácným vzácné. Ve druhém bude čapí hnízdo, ve kterém spokojeně hnízdí také vrabci. Nápis: Otevřeno pro každého. Ve třetím holubník, k němuž se slétají a z nějž vylétají různobarevní holubi. Pod jeho střechou navíc hnízda, která tam mají vlaštovky a vrabci. Nápis: Přebývají pod jednou střechou. Ve čtvrtém slepice, jak pod křídly ochraňuje kuřátka. Nápis: Pod křídly ochraňuje. Nebo slepice, jak sedí na bažantích a kachních vejcích. Nápis: Nejen o své se často postará. Nebo jiná s nápisem Často pečuje o cizí.

[Koncept výzdoby] pro šebetovský refektář. V prostředním zrcadle bude na čestném místě v oblacích vyobrazen [Otec] představený velmi vroucně uctívaný anděly a svatými. Nápis *kniha Přísloví, kapitola 2., verš 26*.⁴³ Skrytý chléb je sladší. Nebo Boží láska v podobě pastýře, přivádějící ovečky na horu (kde byl podivuhodně vyvolen). Připojený nápis *Žalm 22., verš 10*.⁴⁴ Hospodin si mě vyvolil, nic nebudu postrádat na pastvině, kterou mi vyhradil. K žíznicímu ukřižovanému Kristu, obklopenému hordou křičících Židů a vojáků, by mohl být připojen nápis: Žízni pro naši spásu. Jelikož se po obvodu příhodně nachází sedm zrcadel, zrovna tolik by jich mohlo být vyplněno emblematickými a důvtipně po-

kroucenými příběhy ze Svatého Písma např.: V prvním by mohla být vyobrazena v kámen proměněná postava ženy Lotovy ohlížející se zpět na požár Sodomy a Gomory, doplněná epigramem: Pošetilá ve svém žertování.⁴⁵ Ponaučení: Míří na nejspíše a prostořeké vtipálky. Ve druhém Nabuchodonozor v pusté krajině, jak jí po způsobu člověka-dobytčete seno. Jeho podobu, víc než dost, vykresluje Písmo Svaté. Nápis: Nadutostí si připravil pokrm.⁴⁶ Ponaučení: Vztahuje se na náruživce a domýšlivce. Ve třetím Jonatan, obrácený zády k vojsku, jak nenasytně ochutnává špičkou hole kapku medu. Nápis: Jídlo cennější než život.⁴⁷ Ponaučení: Míří na mlsné a rozežrané. Ve čtvrtém Samson pijící z [oslí] čelisti.⁴⁸ Nápis: Voda ukončuje pŕtky.⁴⁹ Ponaučení: Přátelství se obnovuje při pití. V pátém David, jak ulévá Hospodinu vodu, kterou pro něj z betlémské studny přinesli tři udatní bojovníci. Nápis: Vylitá voda utišila žizeň i jemu, i jeho lidem.⁵⁰ Ponaučení: Je třeba zachovávat míru v jídle i pití. V šestém Abigail, manželka bezbožného Nábala, jak uklidňuje Davidův hněv chleby a jinými pokrmy. Nápis: Jídlo zkrátí hněv.⁵¹ Ponaučení: Úslužné pohoštění často zaplaší spor. *Podtrhuji!* V sedmém Herodes [Antipas] s hlavou svatého Jana Křtitele na podnose. Nápis: Chlubí se odpornou krmí.⁵² Ponaučení: Proti těm, kteří na hostině vyhledávají pouze pobavení. V osmém král Balsazar, za jehož zády se objevil osudný nápis Mene tekel ufarsin, jak v útrapách vypouští duši. Nápis: Následkem nebo kvůli penězům, kvůli penězům.⁵³ Jsou lidé, kteří si nenasytností zkracují život.⁵⁴ [Obr. 5.]

Ve správním místnosti tamtéž.

Uvážlivost,⁵⁵ v podobě anděla, v překrásném rouchu ozdobeném pestrobarevnými cípy, jak otáčí zvěrokruhem, ve kterém se ozářeny od nejzářivějšího slunce mezi pannou (jež velmi vkusně napodobí naši P. Marii Svatokopeckou) a lvem nacházejí plody čtyř ročních

období. Roční období zobrazená jako putti se otáčejí okolo Uvážlivosti. Jaro ukazuje svazek květů, léto klasů, podzim vinných hroznů. Zima jakousi větev bez listů vyobrazenou pouze s olivami, které odolávají mrazu. V dolní části výjevu kež lze spatřit zemskou polokouli, provrtanou různými tunely hledačů kovů. Nad sluncem bude umístěn nápis: Pohledem činní vše. Pod zemí pak nápis: A k tomu nahlíží do hlubin země. V ostatních zrcadlech génius, jak si dává prst na ústa před pŕtosem ustaraně nahlížejícím na vejce. (Věřící se o něm, že svými očima vysedí a ožíví potomstvo.) Nápis: Péče plodí užitek.⁵⁶ Druhý génius, jak ukazuje na orlici letící blízko ke slunci. Nápis: Nestará se o slabá světla. Třetí génius, jak ukazuje na slepici, která klováním do země svolává k jídlu kuřata. Nápis: Stará se o své. Čtvrtý génius, jak ukazuje psa bdícího u stáda. Nápis: Pečuje o stádo. Protože také Řekové [pokládají dravce] za nejchytřejší a nejobezřetnější mezi ptáky, hodí se [výjev], jak putto pozoruje dalekohledem pasoucí se koloušky s nápisem:⁵⁷ Dohlížení přináší výnosy. Osvětlí se tak přísloví: Dohled pána krmí koně.

V menší jídelně neboli stolovně.

Ježíš Kristus snídá u Farizejů. Nápis: Těší mne jíst/být se syny lidí.⁵⁸ Další nápis: Vyvolila si nejlepší stranu. Evangelium podle Lukáše kapitola 10., verš 42.⁵⁹

V Slavnostním sále.⁶⁰

V nejvzdálenějším zrcadle [bude vyobrazena] poražená Pomluva a dále Přátelství, jak štítem a mečem brání přítele, přičemž mečem sráží nactiutrhače. Dva putti se svazkem svázaných šípů, [z nichž] jeden rozvazuje gordický uzel, nápis: Pouze nepřítel rozdělí. Nad výjevem bude nápis: Věrný přítel je mocná ochrana. Ecclesiasticus, kapitola 6., verš 34.⁶¹ Pod výjevem nápis Nactiutrhač se lidem hnuší. Příklad, 24., verš 4.⁶² V prostředním zrcadle Šalamoun sedící u stolu Božské Moudrosti, jak

rozlévá víno. Ostatní filozofové, jako Diogenés v sudu, Aristotelés, Pýthagorás, Kleanthés a další, kterým putto nabízí kousky chleba. Kleanthés s kostrou a nápisem cokoli.⁶³ Pýthagorás s cedulkou s nápisem 1 2 3.⁶⁴ Nahore pak nápis: Je užitečné těšit se přátelstvím s ní.⁶⁵ V nejbližším zrcadle se nachází David a Jonatan, kteří si vzájemně dávají polibek. Vedle nich sedící putto jako Jonatanův zbrojnoš se třemi šípy. Nad výjevem nápis: Duše Jonatanova se spojila s duší Davidovou.⁶⁶ Dole nápis: Věrný přítel je lékem v životě i na věčnosti.⁶⁷ Kolem dokola budou čtyři věky, a to zlatý, stříbrný, bronzový a železný. Prvnímu náleží nápis: Smích a veselí, druhému nápis: Všechno bylo všech, třetímu nápis: Počátek měst, čtvrtému nápis: Nebylo bezpečí.⁶⁸ Kopuli v šebetovské kapli svaté Anny Matky

vymaloval Josef Weiskopf, jemuž návrhy dodal pan Dionýs Strauss. Uprostřed se nad oblaky na vrcholu palmy zjevuje věčný Bůh Otec. Palma je nad oltářem, nad nímž je nápis: Přeliblezná ve stáří porodila. Vedle palmy jsou dva putti. Putto na evangelijní straně má truhličku naplněnou drahocennými perlami a perletí. Nápis: Veškerý půvab v jednom. Putto na epistolní straně má lasturu s perletí. Nápis: Porod mi zjednal čest jako matce. Na stejné straně je pak ještě níže [další] putto, na druhé straně putto obtočený zlatým pásem ozdobeným kameny, nápis.⁶⁹ Nad vstupem jsou dva putti, kteří drží pučící révovou hůl, nápis. A nakonec pod palmou jsou dva andělé držící tři podivuhodně mezi sebou propojené kruhy. Nápis: Je užitečné těšit se přátelstvím s ní. Kniha Moudrosti, osmá kapitola [verš 18].

COMMENTS ON PAINTING DECORATION OF ŠEBETOV RESIDENCE IN THE PORTFOLIO OF THE CONVENTUAL OF HRADISKO – DIONÝS STRAUSS (KATEŘINA DOLEJŠÍ – LEOŠ MLČÁK) – SUMMARY

The published information on Baroque paintings in the Šebetov Residence may be complemented with an edition of an archive source, which adds new items to the iconographic analysis of local painting decoration. These are the themes of frescoes which have not been preserved. Fresco description with commentary and with hand drawn drafts (of which Strauss applied four) executed by a copyist in Maratta's style, is a part of the unique archive source from the archbishop collections, deposited at Kroměříž Castle. The text of the comments is inscribed in the portfolio in which drawings and prints are tipped-in and tied-in, part of them oriented at the painter Carlo Maratta.

The portfolio format is 200 by 315 mm and has a cardboard cover. It is a typical set of drawings and prints collected for study purpose. It may be attributed to Lublinský's successor Dionys Strauss who worked at the Norbertine Canonry at Hradisko near Olomouc. What indicates that Strauss was the owner of the portfolio is the choice of motives used, the content of handwritten notes, several drawn sketches of landscapes near Šebetov attributed to Strauss, Latin language, use of some Italian words and the detailed description and analysis of proposed iconography of either existing or only proposed wall paintings in the residences of Hradisko Canonry in Šebetov, Konice and Vřesovice.

The most of the texts in portfolio are dedicated to concepts of the paintings, only a part of them reminds of the scenes already executed. As to already executed frescoes, only the decorations in pilgrimage chapel of St. Ann in Šebetov, built by the abbot Bernard Wancke in place

of summer-house in 1711, are mentioned. The painting in the cupola was executed by Olomouc painter Josef František Weiskopf according to the design by Dionys Strauss. Frescos in St. Ann Chapel disappeared during renovation works, so the Festival Hall is the only place in Šebetov where ceiling paintings have been preserved. Milan Togner presented a new finding as he attributed these frescoes to the painter Bernard Bonaventura Velehradský. Originally it was thought the paintings in the Festival Hall had been completed already in 1695 but if we accept their proposed attribution to Velehradský, it is obvious that frescoes must have been carried out much later, after the painter returned from Italy.

Terminus post quem of origination of the comments is at the beginning of the reign of Emperor Karl VI, who is captured by Strauss in the section *Symbola Caesarum*, *terminus ante quem* is the year of Strauss's death in 1720. Total of less than five sheets and four drawings are dedicated to the painting decoration of Hradisko Conventual Residence in Šebetov (Blansko Region).

Figural scenes were to be composed after stucco decoration had already existed. Plastic ornaments divided the room ceilings into central and side mirrors. Uniting theme of painting decoration of the two guest rooms was to be the idea of generous hospitality of local Norbertines. The portfolio includes also Strauss's sketches for these scenes: Jonah cast up by the whale; Joseph of Egypt holding a feast for his brothers; Prophet Elijah brings the revived son to a widow; and Esther's banquet, all intended for the first bedroom. Painting decoration of the local refectory was to be highly sophisticated. Emblematic scenes in side stucco frames were a kind of mirrors of virtuous and polite dining. Strauss proposes to decorate the room for official acts of the administrator – inspector of Šebetov Dominion with the painting, symbolizing the responsible and concerned care of the Hradisko Norbertines, resulting in getting income from their property. He makes a draft for the scene in the lesser dining room – Jesus dining with Pharisees. Strauss focuses on the painting decoration of Festival Hall in more detail. The main motive of the feast of Godly wisdom is complemented with allegory of a backbiter, probably inspired by current events at canonry. Strauss presents the decoration of St. Ann Chapel as completed, glorifying St. Ann's late motherhood and evoking her prodigious child Virgin Mary.

1 Album uložené ve sbírce grafiky Arcidiecézního muzea v Kroměříži má inventární číslo 13029 a signaturu B 240.

2 Augustin Alois Neumann, *Za slavné doby malířství moravského baroka. Dionýs Friedrich Strauss, premonstrát a malíř moravského baroka*, Brno 1944, s. 14.

3 Milan Togner, *Italské podněty olomouckého baroka, Historická Olomouc a její současné problémy V*, 1985, s. 168–169.

4 Kresbu doplňují texty: Jonas e Ventro Coeti Emmergens. Hospitium Sine Penso. / Jonae: Cap:(itulo) 2[secun]do Vers(us) 11. // Jon(ae) Cap:(itulum) 2. Ver.(sus) 11 / Et dixit D(omi)nus Piscis: et Evomuit Ionam In Aridam. Srov. *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem. Editionem quartam cum sociis preparavit Roger Gryson*, Stuttgart 1994, s. 1398. (Dále citujeme jen *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*.)

5 Kresbu doplňují texty: Josep Aegyptiacus fratres Convivio Honorans Benjamin / largi(us) quam aliis dapes porrigit. Genesis 43. Vers.(us) 34. / MAJORA MINORI. // Cap:(itulum) 43. / V:(ersus) 34. Et Mirabantur nimis. Sumptis Partib(us) quas ab eo acceperant, / Maiorq(ue) Pars venit Benjamin, ita ut quinq(ue) Partib(us) excederet. Biberuntq(ue) et inebriati Sunt Cum eo. Srov. Liber Genesis 43, 34, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 66.

6 Kresbu doplňují texty: Elisaeus ~~Vituae~~ filium p(er) se vitae Restitutum p(ro) hospitio adducit / Lethum auffert p(ro) munere lecti. L:(iber) 4 Reg:(um) Cap:(itulum) 4 V:(ersus) 36 / e(t) 37 // 4 R:(egum) 4: / 36. Et Ille vocavit Giezi. et dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quae vocata / Ingressa e(st) ad eum. qui ait: Tolle filium tuum. 37 Venit illa, et Corruit ad / Pedes eius, et addoravit Sup(er) terram: tulitq(ue) filium Suum et egressa e(st).

- Srov. Liber Malachim 4, 36-37, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 508.
- 7 Kresbu doplňují texty: Regina Ester populum Suum ipsa quidem una Exul liberata morte / Ester C(apitulum) 7 V(ersus) 4[quar]to / POPVLO HAEC PROFVIT HOSPES. // Ester Cap:(itulum) 7. Ver.(sus) 3. 4. 5. / ad quem illa Respondit: Si inveni Gratiam in oculis tuis, o Rex, et si tibi / placet, dona mihi animam meam pro qua Rogo, et populum meu(m) pro quo / obsecro. 4 traditi enim Sumu(s) ego et populus me(us) ut conteramur Iugu,/,„lemur et peream(us), atq(ue) utinam in Servos et famulas venderemur: e(ss)et / tolerabile malum et gemens tacerem: nunc autem hostis noster e(st) / cui(us) Cruclitas Redundat in Regem, 5 Respondensq(ue) Rex Asuer(us) ait: / quis e(st) Iste e(t) cuius potentiae? ut istae haec audit facere? dixit Ester / hostis et Inimicus Noster Pessim(us) Iste est Aman. etc.(etera). Srov. Liber Hester 7, 3–5, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 720.
- 8 Milan Togner, Poznámka k osudům sbírky staré kresby v 19. a 20. století, *Historická Olomouc a její současné problémy VI*, Olomouc 1987, s. 255.
- 9 Gregor Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren. Olmützer Ertzdioese*, Teil 2, Brünn 1857, s. 366.
- 10 Spolupracoval tam na malbách s malíři Františkem Arigonim a Karlem Moravcem.
- 11 Moravský zemský archiv (dále MZA) v Brně, G 1, Bočkova sbírka, inv. č. 4066.
- 12 Kateřina Mlčáková – Leoš Mlčák, K ikonografii barokní freskové výzdoby zámku v Šebetově, *Vlastivědný věstník moravský* 54, 2002, s. 25–35.
- 13 MZA v Brně, G 1, Bočkova sbírka, inv. č. 12286/1b.
- 14 Za dosud nepublikované sdělení autoři děkují Milanu Tognerovi.
- 15 Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, Ostrava 1993. – Antonín Breitenbacher, *Dějiny Arcibiskupské obrazárny v Kroměříži II*, Kroměříž 1927, s. 103, připomíná, že o doporučující list k cestě do Itálie žádal malíř Velehradský olomouckého biskupa knížete Karla Lotrinského (1696–1711). Žádost podepsal „Bernhard Velehradsky, Mahler Gesell.“
- 16 Grafický list tvoří v knize *Ad Alexandrum VII. Pont. Max. Obelisci Aegyptiaci nuper inter Isaei Romani rudera effosi interpretatio hieroglyphica* stranu 22, opsaný text je vybrán ze stran 26–30. Tisk je uložen v Arcibiskupské knihovně v Kroměříži pod sign. I- I 10 poř. č. 5115.
- 17 Viz např.: *In 4[quar]to Gallina pullos sub alis fovet Inscriptio. Alis alit. vel Gallina phasianos et anates ovis exclusit. Inscriptio Non sua Saepe fovet. vel alia Ins.(criptio) Curat aliena frequens nebo In Circuítu q(uo)niam Septem accomoda se offerent Spatia / totidem e(m)blematizatae et argute detortae historico S:(acrae) S:(cri)pturae / Inseri possent utpote atd.*
- 18 Při přepisu se držíme běžných pravidel pro transkripci novověkých textů. V kulatých závorkách jsou rozvedeny zkratky. Hranaté závorky vyznačují doplňky, které jsme pokládali za nutné pro lepší porozumění textu. Kurzivou jsou zvýrazněny poznámky, jež jsou ve Straussově textu *in margine*, podržená místa kopírují stejně zdůrazněné pasáže rukopisu. Pro závorky, kterými D. Strauss na několika místech vyděluje vsuvky, jsme zvolili značky < >. Edice se snaží co nejvěrněji zachytit podobu originálního textu, proto jsme ponechali bez korekcí gramatické chyby typu *inferius spatium* místo *inferium spatium*, *sitio* místo *sitienti* i odchylky od klasické podoby některých slov jako *existente* místo *existente*, *itelligentia* místo *intellegentia*, *aput* místo *apud* atp. Naopak vzhledem k obvyklému úzu přepisujeme hlásku *v* použitou i pro *u* jako *u* např. *uxor* jako *uxor*, *urbanitas* jako *urbanitas* apod. Stejně tak převádíme tvary *cujus*, *varij*, *alij*, *genij* jako *cuius*, *varii*, *alii*, *genii* atd.
- 19 „[...] *esurivi enim et dedistis mihi manducare sitiivi et dedistis mihi bibere hospes eram et collexistis me [...]*.“ *Secundum Mattheum* 25, 35, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 1567.
- 20 „[...] *ergo iam non estis hospites et advenae / sed estis cives sanctorum et domestici Dei.*“ *Ad Ephesios* 2, 19, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 1810.
- 21 „[...] *postquam autem reversa est ad socrum suam audivit ab ea filia mi quaeram tibi requiem et providebo ut bene sit tibi.*“ Liber Ruth 3, 1, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 361.
- 22 „[...] *aquae furtivae dulciores sunt et panis absconditus suavior.*“ *Správně Liber Proverbiorum* 9, 17, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 965.
- 23 *Správně Psalmi* 22, 1–2, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 794.
- 24 *Správně „haec est autem scriptura quae digesta est mane thecel fares.“* *Danieli Propheta* 5, 25, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 1365.
- 25 „[...] *ludens in orbe terrarum et deliciae meae esse cum filiis hominum.*“ *Liber Proverbiorum* 8, 31, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 964.
- 26 *Správně „porro unum est necessarium Maria optimam partem elegit quae non auferetur ab ea.“* *Secundum Lucam* 10, 42, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 1629.
- 27 *Správně „amicus fidelis protectio fortis qui autem invenit illum invenit thesaurum.“* *Liber Iesu Filii Sirach* 6, 14, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 1036.
- 28 *Správně „cogitatio stulti peccatum est et abominatio hominum detractor.“* *Liber Proverbiorum* 24, 9, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 978.
- 29 „[...] *et in amicitia illius delectatio bona et in operibus manuum illius honestas sine defectione [...]*.“ *Liber Sapientiae* 8, 18, in: *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*, s. 1012.

- 30 „[...] *et osculantes alterutrum flevērunt pariter [...] dixit ergo Ionathan ad David vade in pace quaecumque iuravimus in nomine Domini dicentes Dominus sūt inter me et te [...]*“ Liber Samuhelis 20, 41–42, in: *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*, s. 400.
- 31 Liber Iesu Filii Sirach 6, 16, in: *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*, s. 1036.
- 32 Srov. *P. Ovidii Nasonis Metamorphoses*, Liber primus, Leipzig 1977, vv. 89–150.
- 33 Za konzultaci transkripce špatně čitelných míst rukopisu a podnětné připomínky jsme zavázání olomouckému archiváři Štěpánu Kohoutovi.
- 34 V překladu jsou kurzivou vyznačeny pasáže, které jsou v originálu *in margine*, podtržena jsou pak místa zvýrazněná stejně i v původním textu. Kulaté závorky jsou použity pro vsuvky autentického líčení, hranaté vyznačují doplňky, nutné pro lepší porozumění českému překladu.
- 35 „*Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne [...]*“ Mt 25, 35, in: *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*, Praha 1979, s. 802. (Dále citujeme jen *Bible*.)
- 36 Abrahám ochotně pohostil tři neznámé muže. Jeden z nich mu pak řekl, že až se příště vrátí, bude mít syna, třebaže on i jeho žena Sára už byli velmi staří. Gn 18, in: *Bible*, s. 29. Hříčka s významy slov *hospes, itis m.* – host i hostitel a *dives, ditis* – bohatý, přibuzného s *deus, dei m.* – bůh. Josef M. Pražák – František Novotný – Josef Sedláček, *Latinsko-český slovník*, Praha 1925, s. 407, 607. (Dále citujeme jen *Latinsko-český slovník*.)
- 37 „*Nejste již tedy cizinci a přistěhovalci, máte právo Božího lidu a patříte k Boží rodině.*“ Ef 2, 19, in: *Bible*, s. 926.
- 38 Jon 1–2, zejména 2, 11, in: *Bible*, s. 742–743.
- 39 „*Potom je [bratry] Josef uctil ze svého stolu; nejvíce ze všech, pětkrát víc než ostatní, však uctil Benjamína. Hodovali s ním a hojně se s ním napili.*“ Gn 43, 34, in: *Bible*, s. 51.
- 40 Prorok Eliáš podle Bible vzkřísil syna své hostitelky, vdovy, která ho přiměla, aby u ní pojedl, a která mu ve svém domě vyhradila pokoj, kam se Eliáš, kdykoliv tudy procházel, mohl uchýlit. 1 Kr 4, 8–37, in: *Bible*, s. 278–279. Výraz pro smrt *Lethum* je odvozený od *Lethe, es f.* – podsvětní řeky. *Latinsko-český slovník*, s. 734.
- 41 „*Královna Ester odpověděla: Jestliže jsem získala tvou přízeň, králi [perský král Achašveróš], a uzná-li král za vhodné, nechť je mi na mou prosbu darován můj život a na mou žádost můj lid.*“ Est 7, 3, in: *Bible*, s. 368. Na oslavu tohoto vysvobození slaví židé dodnes slavnost losů – purim. Adolf Novotný, *Biblický slovník*, Praha 1956, s. 159. (Dále citujeme jen *Biblický slovník*.)
- 42 „*Potom jí její tchyně Noemi řekla: Neměla bych ti, má dce-ro, vyhledat odpočutí, aby ti bylo dobře?*“ Rt 3, 1, in: *Bible*, s. 206.
- 43 Správně citát z deváté kapitoly knihy Přísloví, pojednávající o moudrosti a hlouposti. „*Kradená voda je sladká a pokoutný chléb blaží.*“ Př 9, 17, in: *Bible*, s. 527.
- 44 „*Hospodin je můj pastýř, nebudu mít nedostatek. Dopřává mi odpočívát na travnatých nivách, vodí mě na klidná místa u vod [...]*“ Podle dnešního řazení žalmů jde o Ž 23, 1–2, in: *Bible*, s. 413.
- 45 „*Lotova žena šla vzadu, ohlédla se a proměnila se v solný sloup.*“ Gn 19, 26, in: *Bible*, s. 30. *Sal, satis m.* – sůl, přeneseně znamená i vtíp, humor zároveň připomíná, že žena Lotova se proměnila v solný sloup. *Latinsko-český slovník*, s. 1094.
- 46 „*V tu hodinu se to slovo na Nebúkadnesarovi splnilo. Byl vyhnán pryč od lidí, pojídal rostliny jako dobytek, jeho tělo bylo skrápěno nebeskou rosou, až mu narostly vlasy jako peří orlům a nehty jako drápy ptákům.*“ Da 4, 30, in: *Bible*, s. 714. *Ferculum, i n.* – nosítka pro sochy bohů, mísa a přeneseně jídlo. *Latinsko-český slovník*, s. 525.
- 47 „*Ale Jónatan neslyšel, že jeho otec zavázal lid přísahou. Napřáhl hůl, kterou měl v ruce, ponořil její konec do pláště ve medu a rukou si ji podal k ústům. Hned se mu rozjasnily oči.*“ 1S 14, 27, in: *Bible*, s. 217.
- 48 „*Když domluvil, odhodil čelist [...]. Dostal pak nesmírnou žízeň a volal k Hospodinu [...]. I rozpořtil Bůh skalní kotlínu v Lechtí a vytryskla z ní voda. Napil se, okřál na duchu a ožil [...]*“ Sd 15, 17–19, in: *Bible*, s. 200.
- 49 *Poculum, i n.* – picí nádoba, *in poculis* – při pitce. *Latinsko-český slovník*, s. 949.
- 50 „*Tu David zatoužil: Kdo mi dá napít vody z betlémské studny, která je u brány? Ti tři bohatší vtrhli do pelišťského tábora, načerpali vodu [...] a přinesli ji Davidovi. On však nechtěl pít, nýbrž vykonal jí úlitbu Hospodinu.*“ 2 S 23, 15–16, in: *Bible*, s. 251.
- 51 „*Abigajil rychle vzala dvě stě chlebů, dva měchy vína, pět připravených ovcí, pět měř praženého zrní, sto sušených hroznů, dvě stě pletenců sušených fíků a naložila to na osly [...]. A požehnaná buď tvůj důvtíp a požehnána ty sama, žes mě dnes zadržela, abych se nedopustil krveprolití a nepomohl si vlastní rukou.*“ 1S 25, 18–33, in: *Bible*, s. 227–228.
- 52 „*Dcera spěchala dovnitř ke králi a přednesla mu svou žádost: Chci, abys mi dal ihned na míse hlavu Jana Křtitele. Král se velmi zarmoutil, ale pro přísahu před spolustolovnými nechtěl ji odmítnout.*“ Mk 6, 22–28, in: *Bible*, s. 811.
- 53 „*Toto je výklad těch slov: Mené – Bůh sečetl tvé kralování a ukončil je. Tekel – byl jsi zvážen a shledán lehký. Peres – tvé království bylo rozlomeno a dáno Médům a Peršanům.*“ Da 5, 5–7; 26–28, in: *Bible*, s. 714–715. Zručenému obchodníku, ale proslulému prostopášníkovi posledního novobabylónského králi Balsazarovi na hodech neviditelná ruka zvěstovala pád slovy Mene, mene, tekel, ufarsin. Daniel vyložil smysl slov: Sečetl jsem, sečetl, zvážil a rozdělují. *Biblický slovník*, s. 58. Mene má stejný kořen jako řecké mina, tekel znamená totiž co šekel a farsin (peres) je snad poloviční mina. *Ibidem* s. 413. Straussem v nápisu navrhova-

- né slovo *orbis, is m.* – kruh zde má přeneseně význam okrouhlá věc = peníz. *Latinsko-český slovník*, s. 867.
- 54 V kroměřížské obrazové sbírce se dochovaly dva obrazy hostin, připisované kopistovi v biskupských službách Janu Černochovi a kladené do doby před rokem 1670. Jejich námětem jsou hostina Belizarova a hostina Esterina. Předpokládáme, že je Dionýs Strauss, stejně jako ostatní díla proslavené biskupské sbírky, dobře znal.
- 55 *Intellegentia, ae f.* – znamená rozum, soudnost, ale i znalost něčeho. *Latinsko-český slovník*, s. 681. V našem případě je míněna schopnost uvážlivě spravovat klášterní statky.
- 56 *Pario, ere, peperī, partum* – porodit ale i nabýt, získat; *partum, i n.* znamená i majetek, prospěch. *Latinsko-český slovník*, s. 885.
- 57 Pokud jde o nelogické použití slova mikroskop – *microscopium, i n.*, domníváme se, že autor patrně myslil spíš dalekohled – *telescopium, i n.* Zdeněk Quitt – Pavel Kucharský, *Česko-latinský slovník*, Praha 1993, s. 81. V případě této pasáže se zdá, že Dionýs Strauss zřejmě vynechal část věty. Užití výrazu *avium*, tj. genitiv plurálu substantiva *avis, is f.* – pták, by mohlo nasvědčovat možnosti, že pisatel chtěl uvést nějaké dravce, které Řekové pokládají za nejbezpečnější a nejchytřejší z ptáků. Náš překlad tohoto místa vyvozujeme tedy pouze z kontextu.
- 58 „*Hrají si [Moudrost] na jeho pevné zemi; mým potěšením je být s lidskými syny.*“ Př 8,31, in: *Bible*, s. 526. Vzhledem k funkci místnosti a námětu malířské výzdoby lze infinitiv *esse* chápat jako slovní hříčku. Náleží totiž jak ke slovesu *sum, esse, fui, futurus* – být, tak se jako variantní objevuje i u slovesa *edo, edere, edi, esum* – jíst. *Latinsko-český slovník*, s. 429, 1170.
- 59 „*Jen jednoho je třeba. Marie volila dobře; vybrala si to, oč nepřijde.*“ Lk 10, 42, in: *Bible*, s. 834. Strauss odkazuje na poslední verš z příběhu o Marii a Martě.
- 60 Podrobněji k výzdobě slavnostního sálu viz Mlčáková – Mlčák (pozn. 12), s. 25n.
- 61 Správně „*Věrný přítel je mocná záštita, a kdo takového přítele nalezne, nalezl poklad.*“ Liber Iesu Filii Sirach 6, 14, in: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, s. 1036.
- 62 Správně „*Výmyslet pošetilost je hřích, posměvač se lidem hnusí.*“ Př 24, 9, in: *Bible*, s. 536.
- 63 Nápis je neúplným citátem ze sbírky latinských exempel „*Gesta Romanorum*“ „*Quidquid agis, prudenter agas et respice finem*“ („*Cokoli děláš, dělej rozvážně a pamatuj na konec*“). Jeho původ je v biblickém citátu „*In omnibus operibus tuis memorare novissima tua*“ („*Ve všech svých skutcích pamatuj na své poslední dny*“). Liber Iesu Filii Sirach 7, 40, in: *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*, s. 1039.
- 64 Svitek připomíná filozofovo učení, v němž prohlásil číslo za základ světa.
- 65 „*[...] et in amicitia illius delectatio bona et in operibus manuum illius honestas sine defectione [...]*“ Liber Sapientiae 8, 18, in: *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*, s. 1012.
- 66 Nápis odkazuje k biblickému líčení loučení věrných přátel Davida a Jonatana. „*Políbili se a plakali jeden pro druhého [...]. Jónatan řekl Davidovi: Jdi v pokoji. Co jsme si my dva v Hospodinově jménu přísahali, toho ať je Hospodin navěky svědkem mezi mnou a tebou [...]*“ 1S 20, 41–42, in: *Bible*, s. 224.
- 67 Liber Iesu Filii Sirach 6, 16, in: *Biblia sacra iuxta vulgatam versionem*, s. 1036.
- 68 Podrobněji k námětu čtyř věků v šebetovské rezidenci Mlčáková – Mlčák (pozn. 12), s. 29–31.
- 69 Chybějící texty nápisů podle nás dokládají, že v této pasáži Dionýs Strauss popisuje existující výzdobu, kterou jako uvažovaný autor ikonografického programu sice velmi dobře znal, ale detaily si již nepamatoval. Příspěvek byl odevzdán v listopadu roku 2008. Autoři proto nemohli reagovat na studii: Jana Zapletalová, *Marat Icones, Dionýsius Strauss a koncepty výzdoby sídel hradišských premonstrátů*, *Umění* 57, 2009, s. 218–231.